

הכנסת העשרים וחמש

יוזם : חבר הכנסת גלעד קריב

5747/25/פ

הצעת חוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית) (תיקון – חקירה והעדה מותאמת למתמודדי נפש), התשפ"ה–2025

1. תיקון סעיף 1
- בחוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ו–2005¹ (להלן – החוק העיקרי), בסעיף 1, בהגדרה "אדם עם מוגבלות נפשית", במקום "אדם עם לקות נפשית או שבשלה מוגבלת יכולתו להיחקר או למסור עדות" יבוא "כל אחד מאלה :
- (1) אדם הלוקה במחלת נפש, המתבטאת בפגיעה קשה בבחינת המציאות או בהפרעה קשה במצב הרוח, לרבות סכיזופרניה, הפרעה סכיזואפקטיבית, הפרעה דו-קוטבית, דיכאון רבא והפרעה דלוזיונאלית ;
- (2) אדם עם לקות נפשית שבשלה מוגבלת יכולתו להיחקר או למסור עדות ;".
2. תיקון סעיף 2
- בסעיף 2(ב) לחוק העיקרי, ברישה, אחרי "אדם עם מוגבלות שכלית" יבוא "או עם מוגבלות נפשית", ובכל מקום, במקום "המוגבלות השכלית" יבוא "המוגבלות".
3. תיקון סעיף 3
- בסעיף 3(ב) לחוק העיקרי, אחרי "עם מוגבלות שכלית" יבוא "או עם מוגבלות נפשית".
4. תיקון סעיף 4
- בסעיף 4(א) לחוק העיקרי, אחרי "עם מוגבלות שכלית" יבוא "או עם מוגבלות נפשית".

¹ ס"ח התשס"ו, עמ' 42.

5	תיקון סעיף 5	בסעיף 5 לחוק העיקרי, בכל מקום, אחרי "עם מוגבלות שכלית" יבוא "או עם מוגבלות נפשית" ואחרי "האדם עם המוגבלות השכלית" יבוא "או עם המוגבלות הנפשית".
6	תיקון סעיף 6	בסעיף 6 לחוק העיקרי, אחרי "עם מוגבלויות שכליות" יבוא "או עם מוגבלויות נפשיות".
7	תיקון סעיף 7	בסעיף 7 לחוק העיקרי, אחרי "עם מוגבלות שכלית" יבוא "או עם מוגבלות נפשית".
8	תיקון סעיף 8	בסעיף 8 לחוק העיקרי, אחרי "עם מוגבלות שכלית" יבוא "או עם מוגבלות נפשית".
9	תיקון סעיף 12	בסעיף 12 לחוק העיקרי, אחרי "עם מוגבלות שכלית" יבוא "או עם מוגבלות נפשית".
10	תיקון סעיף 14	בסעיף 14 לחוק העיקרי, אחרי "עם מוגבלות שכלית" יבוא "או עם מוגבלות נפשית".
11	תיקון סעיף 15	בסעיף 15 לחוק העיקרי, אחרי "עם מוגבלות שכלית" יבוא "או עם מוגבלות נפשית".
12	ביטול סעיפים 16 ו-17 לחוק העיקרי – בטלים.	

דברי הסבר

ביום כ"ה באלול התשפ"ב (19 בנובמבר 2024) פרסמה הסנגוריה תיעוד מזעזע ומטלטל בו מתמודד נפש נקשר בידיו וברגליו לספסל במהלך חקירה משטרתית. החוקר המשטרתית סירב להיענות לבקשתו של הנחקר לעזרה והתעלם ממצבו הנפשי המעורער.

קרימינליזציה של אנשים עם מוגבלות נפשית היא תופעה ידועה. מסדרונות המשטרה ובתי הסוהר במדינת ישראל מלאים במתמודדי נפש, אשר רבים מהם מגיעים למערכת הפלילית לא בשל עבריינות מודעת, אלא בשל נסיבות חיים מורכבות שנובעות מהתמודדותם הנפשית ומהעובדה שהמדינה אינה ממלאת את חובתה לספק מענים למצבים אלה. מחסור במענים מותאמים, גם בשלב החקירה, מביא לכך שאנשים עם מוגבלות נפשית מוצאים עצמם מעורבים בהליכים פליליים ולעיתים קרובות אף נכלאים, לא בהכרח בשל עבירות חמורות, אלא בשל התנהגות המאפיינת את מצבם הנפשי. יש לציין כי במובנים רבים אין הבדל בין מוגבלות שכלית ומוגבלות נפשית, ויותר מכך – דווקא במוגבלות נפשית, הצורך בהבנת עולמו הפנימי של החשוד או העד יכולה להיות גדולה יותר.

אותם מתמודדי נפש נחקרים על ידי חוקרים שאינם מיומנים או שאינם מודעים למורכבויותיהם הנפשיות. מצב זה מוביל לא רק לטראומה ולהחמרה במצבם, אלא גם להודאות שווא ולעיוותי דין.

מתמודדי נפש עלולים להגיב בחקירה באופן חריג כתוצאה ממצבם הנפשי כגון חרדה קיצונית, השתהות בתשובות, תשובות מרצות ולא בהכרח תואמות מציאות, מבוכה, פחד או חוסר יכולת להבין את השאלות המופנות אליהם.

לעיתים התנהגות כזו מתפרשת על ידי החוקר שלא הוכשר לכך, כחוסר שיתוף פעולה או כהודאה באשמה. יתר על כן, לעיתים התנהגות זו של מתמודד הנפש יוצרת אצל החוקר שלא הוכשר לכך תמונה של מסוכנות יתרה והחלטה נמהרת על כליאתו של מתמודד הנפש. בנוסף, היעדר גישה מותאמת של החוקר למתמודד הנפש עלול להפעיל עליו לחצים רגשיים או מילוליים שאינם מותאמים שיובילו להחמרת מצבו הנפשי, לחוסר שיתוף פעולה ולחילופין להודאות שווא תוך פגיעה קשה בזכותו הבסיסית של כל נחקר וקל וחומר לנחקר שהוא מתמודד נפש, ובניגוד לתכלית ההליך הפלילי המבקש לחשוף את האמת.

דוח ועדת דנציגר עמד על רגישותם המוגברת של מתמודדי נפש לסוגסטיות וללחצים שמופעלים בחקירות, דבר שמוביל לייצוג יתר שלהם בין מורשעי שווא. הצעת החוק המוצעת אינה סותרת את הצורך בליווי משפטי של הנחקר, כפי שהמליצה הוועדה, אך מוסיפה רובד משמעותי בכך שהיא מטילה חובה על החוקר עצמו להבין את עולמו של מתמודד הנפש ולחקור אותו באופן מותאם. חקירה מותאמת כזו, שמבוצעת על ידי איש מקצוע, שבמהותה מכוונת מידע ולא אשם, המשלבת הבנה של המאפיינים הייחודיים של מתמודדי נפש, תוכל להפחית באופן משמעותי את הסיכון להרשעות שווא ולהבטיח הליך הוגן.

מטרתו של התיקון המוצע להשוות בין חקירתם של אנשים עם מוגבלות שכלית לעניינם של אנשים עם מוגבלות נפשית בכך שגם אנשים עם מוגבלות נפשית יזכו לחקירה מותאמת על ידי איש מקצוע, בכל העבירות, ולא רק בעבירות ספציפיות. נדמה כי אותן הצדקות הקיימות בחוק הקיים היום, אותו מבוקש לתקן, קיימות ואף ביתר שאת אצל אוכלוסיית מתמודדי הנפש.

התיקון האמור אינו רק דרישה משפטית או מוסרית, אלא גם צורך חברתי ראשון במעלה, שיבטיח את יישום ערכי הצדק והכבוד לכל אדם במדינה יהודית ודמוקרטית.

הצעת חוק זהה הונחה על שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חברת הכנסת מיכל מרים וולדיגר וקבוצת חברי הכנסת (פ/25/5632).

הצעת החוק זהה לפ/25/5632 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
ז' באייר התשפ"ה (05.05.2025)